Seat No. : _______________

NG2-101

December-2015

M.A., Sem.-III

504 : Sanskrit (EA)

Puran Shastra

(मत्स्यपुराण एवम् अग्निपुराण)

Time : 3 Hours] **[Max. Marks : 70**

સૂચના : (1) પસંદ કરેલ વિકલ્પ સ્પષ્ટપણે દર્શાવો.

Instructions : Mention clearly the option attempt.

(2) પ્રશ્નની જમણી બાજુએ દર્શાવેલ અંક પ્રશ્નના ગુણ દર્શાવે છે.

Figures to the right indicate full marks.

1. (A) નીચેનામાંથી ગમે તે **બે** શ્લોકોનું વિવરણ સહિત ભાષાન્તર કરો : **7**

Explain any **two** of the following verses with translation :

(1) सत्वंरजस्तमश्चैव गुणत्रयमुदाहृतम् ।

साम्यावस्थितिरेतेषां प्रकृति: परिकीर्तिता ।। (3:14)

(2) दुहितृत्वं गता यस्मात्पृथोर्धर्मवतो मही ।

तदाऽनुरागयोगाच्च पृथिवी विश्रुता बुधै: ।। (10:35)

(3) इलस्य नाम्ना तद्वर्षमिलावृतमभूत्तदा ।

सोमार्कवंशयोरादाविलोऽभून्मनुनन्दन: ।। (12:14)

(4) पुराणं सर्वशास्त्राणां प्रथमं ब्रह्मणा स्मृतम् ।

अनन्तरं च वक्त्रेभ्यो वेदास्तस्य विनिर्गता ।। (53:3)

(B) નીચેનામાંથી ગમે તે **બે** સસન્દર્ભ સમજાવો : **7**

Explain with reference any **two** of the following :

(1) मृतेऽण्डे जायते यस्मान्मार्तण्डस्तेन संस्मृतः ।

(2) वज्रेण सप्तधा चक्रे तं गर्भं त्रिदशाधिपः ।

(3) अयं चन्द्रप्रभो नाम वाजी तस्य महात्मनः ।

(4) पापग्रहस्त्वं भविता जनेषु शान्तोऽप्यलं नूनमथो सितान्ते ।

2. (A) મનુ-મત્સ્યસંવાદ પ્રસંગ સવિસ્તર આલેખો. **7**

અથવા

બ્રહ્માના સૃષ્ટિસર્જન વિશે સવિસ્તર નોંધ લખો.

(B) નીચેનામાંથી કોઈ **એક** વિશે વિવેચનાત્મક નોંધ લખો : **7**

Write critical note any **one** of the following :

(1) पृथुचरित

(2) इलावृत्तान्त

(3) मदनद्वादशीव्रत

(4) दक्षयज्ञध्वंसप्रसङ्ग

3. (A) પુરાણનાં પાંચ લક્ષણોને મત્સ્યપુરાણના પરિપ્રેક્ષ્યમાં મૂલવો. **10**

અથવા

મત્સ્યપુરાણમાં નિરૂપિત વ્રતોનું સાંસ્કૃતિક મહત્ત્વ સમજાવો.

(B) નીચેનામાંથી ગમે તે **બે** પ્રશ્નોના ટૂંકમાં ઉત્તરો આપો : **4**

Answers in short any **two** of the following :

(1) યમને કોણે શાપ આપ્યો હતો ? શા માટે ?

(2) ઇલ કેવી રીતે 'ઇલા' બની ગયો ?

(3) અઢાર પુરાણોનાં નામ જણાવો.

4. (A) નીચેનામાંથી ગમે તે **બે** શ્લોકોનું વિવરણ સહિત ભાષાન્તર કરો : **7**

Explain any **two** of the following verses with translation :

(1) अग्निनोक्तं पुराणं यदाग्नेयं वेदसम्मितम् ।

भुक्तिनुक्तिप्रदं पुण्यं पठतां श्रृण्वतां नृणाम् ।। (1 : 10)

(2) मन्थानं मन्दरं कृत्वा नेत्रं कृत्वा च वासुकिम् ।

क्षीराब्धिं मत्सहायेन निर्मथत ह्यतन्द्रिता: ।। (3 : 05)

(3) रामस्य च वने वासं नव वर्षाणि पञ्च च ।

यौवराज्यं च भरते तदिदानीं प्रदास्यति ।। (6 : 15)

(4) मथुराधिपतिं कंसं हत्वा तत्पितरं हरि: ।

चक्रे यादवराजानमस्तिप्राप्ती च कंसगे ।। (12 : 27)

(B) નીચેનામાંથી કોઈ **એક** વિશે વિવેચનાત્મક નોંધ લખો : **7**

Write critical note any **one** of the following :

(1) કૃષ્ણાવતારકથા

(2) હનુમાનવૃત્તાન્ત

(3) કૂર્મ અને વરાહ પુરાણનો ટૂંક પરિચય

5. નીચેના પ્રશ્નોના ટૂંકમાં ઉત્તર આપો : **14**

Answer in short of the following :

(1) મત્સ્યપુરાણનું અન્ય એક નામ શું છે ?

(2) કૃષ્ણનો પુત્ર પ્રદ્યુમ્ન પૂર્વ જન્મમાં કોણ હતો ?

(3) પ્રારમ્ભિક ચાર મન્વન્તરોનાં નામ જણાવો.

(4) રાજા વેનનો પુત્ર પૃથુ કેમ કહેવાયો ?

(5) વિવસ્વાન્‌ને કેટલી પત્નીઓ હતી ? કઈ કઈ ?

(6) શ્રાદ્ધ માટે કઈ દિશા ઉત્તમ ગણાય છે ?

(7) દેવયાની કોની પુત્રી હતી ?

(8) શ્રીકૃષ્ણે કોની પાસેથી સ્યમન્તક મેળવ્યો હતો ?

(9) પ્રલય કેટલા પ્રકારના છે ? કયા કયા ?

(10) કયા કયા પુરાણોને પ્રાચીન માનવામાં આવે છે ?

(11) કબન્ધ રાક્ષસે રામને કોની પાસે જવા કહ્યું હતું ?

(12) વેદનાં છ અંગો કયા કયા છે ?

(13) ભીષ્મ કોના પુત્ર હતા ? તેમના બે ભાઈઓનાં નામ જણાવો.

(14) લંકામાં હનુમાને કયા વૃક્ષની નીચે સીતાને જોયાં હતાં ?

Seat No. : _______________

NG2-101

December-2015

M.A., Sem.-III

504 : Sanskrit (EB)

Vyakaran Shastra

(सिद्धांत कौमुदी)

Time : 3 Hours] **[Max. Marks : 70**

1. (A) નીચેનામાંથી ગમે તે **એક** સૂત્રને સોદાહરણ સમજાવો : **5**

निम्नलिखितयो: सूत्रयो: **एकम्** सोदाहरणं व्याख्यायत :

(1) न विभक्तौ तुस्मा: ।

(2) घेर्ङिति ।

(B) નીચેનામાંથી ગમે તે **એક**ની વૈયાકરણ પ્રક્રિયાને સમજાવો : **5**

निम्नलिखितयो: **एकस्य** वैयाकरणप्रक्रियां लिखत :

(1) रामाय । इह स्थानिवद्भावेन यादेशस्य सुप्त्वात् "सुपि च" इति दीर्घ: । "सन्निपातलक्षणो विधिरनिमित्तं तद्विधातस्य" इति परिभाषा तु नेह प्रवर्तते । "कष्टाय क्रमणे" इत्यादि निर्देशेन तस्या अनित्यत्वज्ञापनात् ।

(2) रामाणाम् । "सुपि च" इति दीर्घो यद्यपि परस्तथापीह न प्रवर्तते । सन्निपातपरिभाषाविरोधात् । "नामि" इत्यनेन त्वारम्भसामर्थ्यात्परिभाषा बाध्यते ।

(C) ગમે તે **બે**ના સંક્ષેપમાં ઉત્તર આપો : **4**

द्वयो: प्रश्नयो: उत्तरं संक्षेपेण लिखत :

(1) प्रातिपदिक સંજ્ઞા કોની થાય છે ? સૂત્ર આપી સમજાવો.

(2) रामायनी રૂપસિદ્ધિમાં ङेना સ્થાને य આદેશ કયા સૂત્રથી થાય છે ?

(3) પાણિનિએ કેટલા પ્રકારના સૂત્રો રચ્યાં છે ? તે જણાવી शेषो घ्यसखि‌નો સૂત્રપ્રકાર લખો.

(4) ह्रस्वस्य गुण:માં કયા પદની અનુવૃત્તિ આવે છે ?

2. (A) નીચેના પ્રયોગોમાંથી ગમે તે **બે**ની રૂપસિદ્ધિ પ્રક્રિયા સમજાવો : **10**

अधोलिखितेषु प्रयोग **द्वयस्य** रूपसिद्धिप्रक्रिया लेखनीया :

(1) रामान्

(2) रामेषु

(3) हरौ

(4) भानुना

(B) નીચેનામાંથી ગમે તે **બે**ના સંક્ષેપમાં ઉત્તર આપો : **4**

अधोलिखितेषु **द्वयो**: उत्तरं संक्षेपेण लिखत :

(1) रामौની રૂપસિદ્ધિમાં वृद्धिरेचि સૂત્રના કાર્યને સમજાવો.

(2) रामाभ्याम्માં भ्याम् પૂર્વે રહેલા અકારનું દીર્ઘ કયા સૂત્રથી થાય છે ?

(3) रामाणाम्માં नुट्નો આગમ કયા સૂત્રથી થાય છે ?

(4) आङोनाऽस्त्रियाम् સૂત્રમાં अस्त्रियाम् પદનું શું ફળ મળે છે ? ઉદાહરણ સહિત સમજાવો.

3. (A) પાણિનીય વ્યાકરણ પ્રમાણે અંગ સંજ્ઞાને સમજાવી, તેના ફળ તરીકે થતાં કોઈપણ **બે** કાર્યોને સમજાવો. **8**

અથવા

અકારાન્ત પ્રાતિપદિકના રૂપોમાં મૂળ પ્રત્યયોને સ્થાને થતાં આદેશોને સોદાહરણ સમજાવો.

(B) રૂપસિદ્ધિ પ્રક્રિયામાં પ્રથમા દ્વિ.વ. માં, राम પ્રાતિપદિકમાં रामौ અને हरि પ્રાતિપદિકમાં हरी બને છે, આ ફરક શા માટે છે ? તે સૂત્રનિર્દેશ સાથે સ્પષ્ટ કરો. **6**

અથવા

रामाणाम्, हरीणाम् અને भानूनाम् માં કઈ-કઈ પ્રક્રિયા એકસરખી કરવાની રહે છે ? તે સૂત્રોના સંદર્ભ સાથે જણાવો.

4. (A) ધ્વનિનું સ્વરૂપ સમજાવી, સ્ફોટ સાથેનો તેનો સંબંધ શો છે ? તે જણાવો. **10**

અથવા

સ્ફોટના પ્રકારો વિશે વિગતે નોંધ લખો.

(B) अनादि निधनं ब्रह्म એ કારિકામાં ભર્તૃહરિએ શબ્દને કેવો બતાવ્યો છે ? તે સમજાવો. **4**

અથવા

મહાભાષ્યકારના મતે શબ્દનું સ્વરૂપ ચર્ચો.

5. **એક-બે** વાક્યમાં ઉત્તર આપો : **14**

अधोलिखितानां प्रश्नानां **संक्षेपत**: उत्तराणि लिखत :

(1) तद्धितान्तની પ્રાદિપદિક સંજ્ઞા કયા સૂત્રથી થાય છે ?

(2) ङ्याप्प्रातिपदिकात् સૂત્રનો પ્રકાર જણાવો.

(3) પ્રત્યયની આદિમાં રહેલા ચકારની इत् સંજ્ઞા કયા સૂત્રથી થશે ?

(4) टा ના સ્થાને इनादेश કયા સૂત્રથી થાય છે ?

(5) एकवचनं सम्बुद्धि: । આ સૂત્રનો પ્રકાર જણાવો.

(6) रामेभ्य:માં કયા સૂત્રથી एत्व થાય છે ?

(7) रास् પ્રત્યય કયા વચનનો છે ?

(8) કઈ સંજ્ઞાના ફળ તરીકે सु વગેરે વિભક્તિ પ્રત્યયો થાય છે ?

(9) प्रत्यय: સૂત્રનો અધિકાર કયા અધ્યાય સુધી ચાલે છે ?

(10) તૃતીયા બહુવચનનો વિભક્તિ પ્રત્યય કયો છે ?

(11) कौमुदी શબ્દનો અર્થ લખો.

(12) સૂત્રનું લક્ષણ આપો.

(13) વૈયાકરણોએ વિચારેલા આ ધ્વનિ તત્ત્વનો લાભ બીજા કયા શાસ્ત્રે લીધો છે ?

(14) સ્ફોટ શબ્દની કોઈ એક વ્યુત્પત્તિ આપો.